

ONAJ DRUGI

Bernhard Šlink

www.pravoslovo.net

1

Nekoliko meseci posle njegovog odlaska u penziju umrla mu je žena. Imala je rak koji nije više bio ni za operaciju ni za lečenje, pa ju je on negovao kod kuće. Kad je umrla i kad je prestalo staranje o njenoj ishrani, svakodnevnim potrebama i njenom izmršavelom, ležanjem izmrcvarenom telu, morao je da se pobrine o sahrani, računima, osiguranjima i o tome da deca dobiju ono što im je ostavila. Morao je da odnese na hemijsko čišćenje njene najbolje haljine, da opere njeno rublje, očisti njene cipele i sve to spakuje u kutije. Po kutije je došla najbolja ženina prijateljica, koja je imala prodavnicu polovne odeće; obećala je bila njegovoj ženi da će te lepe stvari nastaviti da nose lepe žene.

Mada su to sve bili poslovi na koje nije bio naviknut, bilo je ipak toliko prisno i domaće poslovati po kući u kojoj iz ženine bolesničke sobe nije dopirao nikakav zvuk da mu se često činilo da bi bilo dovoljno popeti se uz stepenice i otvoriti vrata pa da se ponovo nađe kraj nje i, sedeći na ivici kreveta, kaže joj nešto ili je nešto pita. No onda bi ga svest o tome da je mrtva pogodila kao udarac. Često je tako bivalo i kad bi telefonirao. Naslonio bi se, kao što je obično radio, kraj telefona, na zid između kuhinje i dnevne sobe, govorio uobičajne stvari i osećao se sasvim normalno, a onda bi se setio da je ona mrtva pa više nije mogao da govori i morao bi da prekine razgovor.

Jednog dana je konačno sve bilo obavljeno. Činilo mu se kao da je uže presečeno, teret odbačen i kao da, nošen vetrom, plovi nad zemljom. Nije viđao nikoga i niko mu nije nedostajao. Njegov sin i njegova ćerka su ga pozvali da se na neko vreme preseli kod njih i njihovih porodica, ali mada je mislio da voli svoju decu i unučiče, pomisao da živi kod njih bila mu je nepodnošljiva. Nije želeo da živi okružen normalnim životom koji nije bio njegov stari normalan život.

Loše je spavao, rano ustajao, pio čaj, malo svirao klavir, sedeo nad šahovskom tablom i razmišljao o ovom ili onom šahovskom problemu, čitao i zapisivao ponešto za članak o temi koja ga je zainteresovala poslednjih godina službovanja i od tada ga pratila, ali ga nije istinski zaokupljala. Kasno poslepodne počeo bi da pije. Kad bi seo za klavir ili se nadvio nad šah, poneo bi čašu šampanjca, kasnije je ponovo punio, a za večerom, koja se uglavnom sastojala od supe iz kesice ili nekoliko kriški hleba, ispio bi šampanjac do kraja i otvorio flašu crnog vina koju bi ispraznio praveći svoje beleške ili čitajući neku knjigu.

Šetao je ulicama, šumama koje su često bile pod snegom ili duž reke, povremeno zaleđene uz obalu. Izlazio bi i noću, isprva pomalo nesiguran na nogama te bi se pokatkad spopleo i očešao o neku ogradu ili zid, ali bi mu se ubrzo glava izbistrila a hod postajao siguran. Želeo je da bude na moru i da se satima šeta plažom. Nije, međutim, mogao da se odluči da napusti kuću, tu čauru svog života.

2

Njegova žena nije bila naročito sujetna. Njemu bar nije izgledalo da je sujetna. Bila je lepa, to da, uočavao je njenu lepotu i pokazivao da joj se raduje. A ona je nekim pogledom, kretnjom ili smeškom pokazivala da se raduje toj njegovoj radosti. Ti pogledi i kretnje, taj smešak i način na koji se gledala u ogledalu, bili su dražesni. Ali u njima nije bilo sujete.

A ipak je umrla zbog sujete. Kad joj je lekar opipao čvor u desnoj dojci i savetovao joj operaciju, prestala je da odlazi kod njega iz straha da će joj dojka biti odsečena. Pritom se nikad nije razmetala svojim visokim, punim i čvrstim grudima, a nije ni jadikovala kad je poslednjih meseci pred smrt oslabila pa su joj grudi visile kao prazni džepovi koje čovek prevrne da bi pokazao da u njima nema ništa. Uvek mu se činilo da prema svom telu ima potpuno prirodan odnos, i u dobru i u zlu. Tek kad je, posle niene smrti, iz jedne uzgredne lekareve primedbe saznao da nije prihvatila operaciju, počeo je da se pita nije li ono što je smatrao prirodnim odnosom ranije bila razmaženost, a na kraju rezignacija.

Prebacivao je sebi što tada, kad je trebalo da se operiše, nije ništa primetio, kao i to što s njim nije htela da razgovara, da podeli svoj strah i donošenje odluke. Kada je bilo to tada - to otkriće čvora i saznanje o potrebi operacije - nije uspevao spontano da rekonstruiše. Sastavljao je deo po deo sećanja i tnda je ustanovio kada je to moglo biti, u sećanjima nije pronašao ništa upadljivo. I u to vreme su bili prisni kao što su uvek bili, on na poslu nije bio pod posebno velikim pritiskom niti je posebno puno putovao, a i ona se na uobičajnan način bavila svojom profesijom. Bila je violinistkinja u gradskom orkestru, druga violina, prvi pult, a uz to je davala i časove. Setio se da su, posle silnih godina tokom kojih su o tome samo pričali, tada čak ponovo počeli zajedno da sviraju; svirali su Korelijevu sonatu „La folija“.

Dok bi se sećao, samoprekori bi se povukli ustupajući mesto izvesnoj nelagodnosti s kojom je procenjivao njihovu prisnost. Da li je uobražavao da postoji? Da li su zaista bili toliko prisni? Ali šta je još moglo nedostajati? Zar nisu imali lep život? I ljubav su vodili sve dok se nije teško razbolela, a razgovarali su sve do njene smrti.

Potom je nestalo i nelagodnosti. No često se javljalo osećanje praznine, za koje ni sam nije znao šta ga tačno izaziva. Pitao se, mada bez spremnosti da to i proveriti, da li

mu zaista nedostaje njegova žena ili naprosto neko toplo telo u krevetu i neko s kim bi mogao da razmeni nekoliko reči, neko kome bi bilo koliko-toliko interesantno ono što on govori i koga bi on s kolikim-tolikim interesovanjem mogao da sluša. Pitao se, takođe, da li mu zaista nedostaje njegov posao, kao što mu se povremeno činilo, ili samo čezne za bilo kakvim uključenjem u društvo i ulogom koju je bio dobro savladao. Znao je da je spor; sporo je opažao i prihvatao, sporo se upuštao u nešto i sporo s nečim rastavljao.

Ponekad mu se činilo kao da je ispao iz svog života i kao da još uvek pada, ali će uskoro stići do dna i moći da počne iz početka, sasvim malim koracima, ali iz početka.

3

Jednog dana stiglo je pismo za njegovu ženu; pošiljaoca nije poznao. Za nju je i inače još stizala pošta - štampane stvari, računi za pretplaćene časopise i članarine u udruženjima, poziv na otvaranje izložbe, pismo prijateljice kojoj je propustio da pošalje smrtovnicu, čega se setio čim je video rukopis na koverti, obaveštenje o smrti nekadašnjeg kolege...

Pismo je bilo kratko, napisano penkalom i ispisanim rukopisom.

Draga Lizo,

znam da misliš da sam ti svojevremeno nepotrebno otežao stvari. Ne slažem se s tobom, ni danas se ne slažem. Ali danas znam da sam kriv, što tada nisam znao. I da si i ti kriva. S koliko malo ljubavi smo se oboje odnosili prema našoj ljubavi! Ugušili smo je, ti tvojim strahovanjem, a ja mojim zahtevima, umesto da je pustimo da raste i cveta.

Postoji greh neodživljenog života, neispunjene ljubavi. Znaš li da greh zauvek povezuje one koji su ga zajedno počinili?

Video sam te pre nekoliko godina, kad si s orkestrom gostovala u mom gradu. Ostarila si. Video sam bore na tvom licu i umor tvoga tela i mislio kako ti je glas postajao piskav kad bi se bojala i branila. Ali ništa nije pomagalo: kad bi bilo prilike, opet bih s tobom seo u kola ili u voz, otputovao bilo gde i opet s tobom provodio noći i dane u krevetu.

Pitaš se čemu ti ovo pišem? Ali s kim to da podelim, ako ne s tobom!

Rolf

Pismo je, kako je pisalo na poledini, stiglo iz jednog velikog grada na jugu zemlje. Kad je pročitao pismo, našao je plan tog grada, potražio navedenu ulicu i otkrio da se nalazi pored jednog parka. Zamišljao je pošiljaoca pisma kako sedi za piscim stolom i gleda u park. Za to vreme je on sam gledao u vrhove stabala pred svojom kućom. Još su bili goli.

Nije poznao taj piskavi glas svoje žene. Nikada s njom nije proveo noći i dane

u krevetu. Nikad s njom nije seo u kola ili u voz i otputovao bilo gde. Isprva je bio samo začuđen, zatim se osetio prevarenim i pokradenim; žena ga je prevarila uskraćujući mu nešto što mu je pripadalo ili bar trebalo da pripada, a taj čovek mu je to ukrao. Obuzela ga je ljubomora.

U svojoj ljubomori nije ostao pri onome što je njegova žena s tim drugim delila, a što on sam nije poznavao. Kako da zna da li je s njim bila jedna, a s tim drugim - neka druga? Možda je i s tim drugim bila ista ona koja je bila s njim. Ona s kojom bi se, kad bi bili na koncertu, uhvatio za ruke jer bi im se oboma dopadalo to što slušaju, ona koja bi mu, dok bi je izjutra gledao kako se šminka, dobacila kratak pogled ili mali osmeh, pa se opet usredsredila na ogledalo, ona koja bi se čim se probudi priljubila uz njega a potom se još malo protezala i teglila, ona koja je površno slušala kad joj priča o nekom problemu sa svog posla, a onda ga posle nekoliko sati ili dana iznenadila primedbom koja je pokazivala da je slušala s pažnjom i učešćem - ona koju je poznavao iz situacija zajedničkog života u kojima se ogledala njihova prisnost. Da je to ekskluzivna prisnost, bilo je nešto što se za njega podrazumevalo. Sada se, međutim, više nije podrazumevalo. Na osnovu čega misli da ona i taj drugi nisu na isti način bili prisni? Otkud da zna da se i sa tim drugim nije na koncertima držala za ruku, da i njega nije pogledala i osmehivala mu se dok bi se šminkala, da se i u njegovom krevetu nije privijala uz njega, protezala i teglila?

4

Stiglo je proleće i izjutra ga je budilo cvrkutanje ptica. Isto cvrkutanje svakog jutra. Budio se srećan što čuje ptice i što u sobi vidi zrake sunca; na trenutak bi izgledalo da je svet u redu. No onda bi se ponovo setio smrti svoje žene, pisma onog drugog muškarca, njihove afere i toga da je njegova žena u toj vezi morala biti sasvim drugačija od one koju poznaje, a uz to i upravo ona koju poznaje.

Afera - tako je u sebi počeo da naziva vezu koju je pismo otkrilo, a pitanje da li je za ljubomoru imao dvostrukog povoda, pretvorilo se u izvesnost da dvostruki povod postoji. Ponekad se pitao da li je gore to što biće koje volimo, s nekim drugim postaje novo biće, ili je gore to što ostaje ono koje nam je poznato i prisno. Ili je i jedno i drugo podjednako teško izdržati? Da li nam je teško zato što nam je, i ovako i onako, nešto ukradeno - ono što nam pripada i ono što bi trebalo da nam pripada?

Ličilo je na bolest. I bolesnom čoveku, kad se probudi, treba izvesno vreme da se seti da je bolestan. A kao što i bolest prođe, prolaze i tuga i ljubomora. Znao je to i čekao da mu bude bolje.

S dolaskom proleća njegove šetnje su se produžile. Dobile su ciljeve. Nije više jednostavno išao, već bi preko polja odlazio do brane u dolini ili kroz šumu do zamka nad rekam ili kroz rascvetale voćnjake po rubu brda do obližnjeg gradića, iz koga bi se

vratio vozom. Sve se češće dešavalo da u kasno poslepodne uzme iz frižidera svoju uobičajnu flašu šampanjca i da je odmah vrati. A sve češće se i zaticao kako misli na stvari koje nisu bile u vezi sa njegovom ženom, njenom smrću, drugim čovekom i njihovom aferom.

Jedne subote otišao je u centar grada. Poslednjih meseci nije imao za to povoda. Tamo gde je živeo bila je pekara i prodavnica prehrambenih proizvoda, a više od toga mu nije bilo potrebno. Kad se približio centru i kad je saobraćaj postao gušći, trotoari se ispunili ljudima a vazduh glasovima, tutnjavom vozila, muzikom uličnih svirača i uzvikivanjem prodavaca, obuzeo ga je strah. Osećao se pritisnut ljudima, njihovom uposlonošću, zvucima njihovog života. Ušao je u knjižaru, ali je i ona bila puna ljudi koji su se tiskali oko polica, stolova i kase. Jedno vreme je, neodlučan da li da ostane ili izađe, stajao kod vrata ometajući prolaz, pa su ga gurali i ljutito mu se izvinjavali.

Hteo je da ide kući, ali nije imao snage da izađe na ulicu, krene ka svom delu grada, uđe u tramvaj ili zaustavi neki taksu. Poverovao je bio da je jači no što je stvarno bio. Znao je da će, poput rekonvalescenta koji je preterao i ponovo se svalio u bolest, morati da sa svojim ozdravljenjem počne iz početka.

Kad je konačno uspeo da uđe u tramvaj, jedna mlada žena mu je ustupila mesto. "Je l' vam nije dobro? Zabrinula sam se već u knjižari, kad sam vas videla kako stojite." Nije se sećao da ju je primetio u knjižari. Zahvalio se i seo. Strah nije popuštao. Ako će s ozdravljenjem morati da počne iz početka - da li to znači da je sad na dnu? Pomislio je kako bi bilo lepo da u to može da veruje, ali činilo mu se da će još padati.

Kod kuće je usred bela dana legao u krevet. Zaspao je i probudio se posle nekoliko sati. Još je bilo svetlo, a strah je nestao.

Seo je za pisaći sto, uzao list papira i, preskačući datum i oslovljavanje, napisao:

Vaše pismo je stiglo. Ali nije dospelo do one kojoj ste ga napisali. Liza koju ste poznavali i voleli je mrtva.

B.

Njegova žena i prijatelji dugo su ga zvali BB, dok od toga nije ostalo samo B. Na poslu je slovom B, koje je označavalo njegovo prezime, Bener, potpisivao primedbe i naloge. A s vremenom se navikao da i privatna pisma potisuje sa B, što je sad označavalo njegovo ime, Bengt. Tako se potpisivao i u pismima deci koja su ga dok su bila mala, od milja i pod uticajem mekog dijalekta njihovog kraja, zvala baba a ne tata. Dopadalo mu se to što jedno B može da odigra toliko uloga.

Stavio je papir u koverat, napisao adresu i zalepio marku, pa je prešao nekoliko ulica od kuće i ubacio ga u sanduče.

Posle tri dana stigao je odgovor.

Braonko moja! Nećeš više da budeš Liza koju sam voleo? Ona je, navodno, umrla za mene?

Kako dobro razumem tvoju želju da zataškaš prošlost, kad bolno zade u sadašnjost. Ali ona može da stigne do sadašnjosti samo ako je još živa. Naša zajednička prošlost za tebe je podjednako živa kao i za mene - kako je dobro znati to! I kako je dobro što si mi, ti koja na moja pisma nikad nisi odgovarala, sada pisala. I to što si ostala moja Braonka, makar i skrivena iza jednog slova.

Tvoje pismo me je usrećilo.

Rolf

Braonka? Da, imala je braon oči i smeđu, kovrdžavu kosu, i smeđe malje po rukama i nogama koje bi leti, kad bi pocrnela, postajale bronzane, i mnogo mrkih mladeža. Moja bronzana lepotice, tako joj je ponekad, diveći joj se, govorio. Ali Braonka, to je bilo nešto drugo. Zvučalo je prizemno, zapovednički, posednički. Braonka je kobila koju milujemo po nozdrvama i tapšemo po vratu da bi se zatim na nju vinuli i oboli je u sapi.

Otišao je do sekretera njegove žene, lepog komada nameštaja u bidermajer stilu. Znao je da u njemu postoji tajni sef. Kad je posle ženine smrti pregledao njene stvari, ustezao se da ga potraži. Sad je ispraznio sve police, izvukao sve fioke, našao pregradu iza koje se tajni sef morao nalaziti a posle izvesnog vremena i malo ispupčenje koje je trebalo pritisnuti da bi se kocka, čiju je jednu stranu pregrada predstavljala, okrenula oko svoje ose i otkrila jedna vratanica. Bila su zaključana. Provalio ih je.

Snop pisama uvezan crvenom trakom - po poštanskom žigu video je da su to pisma iz vremena mladalačke ljubavi o kojoj mu je žena pričala. Zatim foto-album obuhvaćen kožnim remenom s bravicom. Na snopu pisama uvezanih zelenom trakom prepoznao je rukopis njenih roditelja. Najzad je, na kovertama četiri pisma zakačenih velikom štipaljkom, prepoznao i rukopis onog drugog. Odneo ih je do svog mesta pored prozora - velike fotelje i stočića za šivenje takođe u bidermajer stilu, koje su on i Liza, zajedno sa sekreterom, kupili pre venčanja. Seo je u fotelju i počeo da čita.

Lizo,

Postalo je drugačije i teže nego što si na početku zamišljala da će biti. Znam da te to ponekad plaši i da bi da pobegneš. Ali ne smeš pobeći. A nemaš ni razloga. Ja sam uz tebe i kad nisam s tobom.

Je l' sumnjaš u moju ljubav zato što ti ne olakšavam stvari? To nije u mojoj moći.

I ja bih, naravno, voleo da namje lakše, da možemo da budemo zajedno, da živimo jedno za drugo, i da izvan toga ništa nepostoji. Ali život nije takav. A ipak je divan - dozvolio nam je da se pronađemo i da se volimo.

Lizo, ne mogu da te pustim.

Rolf

Ne, Lizo, nemoj ponovo. Imali smo to pre godinu dana, i pre pola godine, i dobro znaš da ne mogu da te pustim. Ne mogu bez tebe. A ni ti ne možeš bez mene. Bez moje ljubavi i uživanja koje ti pružam. Ako me ostaviš, i ja se stropoštam u bezdan, povući ću te sa sobom. Ne dozvoli da to toga dođe. Ostani moja kao što sam ja tvoj.

Tvoj Rolf

Nisi došla. Čekao sam te satima, a ti nisi došla. Prvo sam mislio, pa dobro, ne može da stigne baš tačno, onda sam se zabrinuo i pokušao da te nađem telefonom da bih najzad od žene koja radi kod vas čuo da ne možeš da dođeš na telefon. Od bedinerke! Ne samo da nisi došla. Podmetnula si spremačicu da te štiti od mene.

Užasno sam ljut, izvini. Znam da nemam prava da budem ljut na tebe. Sve je to za tebe bilo previše, nije moglo da se nastavi na taj način, moralo je da se promeni i ti si jedino time što nisi došla uspeła da mi to staviš do znanja. Samo tako sam mogao da shvatim.

Shvatio sam, Lizo. Zaboravimo neko vreme sve što nas pritiska. Ti si naredne nedelje s orkestrom u Kilu - dodaj tome dan ili dva samo za nas. I javi se uskoro.

Rolf

Bedinerka, bedinerka! Je l' ta žena svakog dana kod vas? U svakom slučaju, uvek ona diže slušalicu kad pozovem. Ona ili tvo muž - uskoro će početi da se čudi zbog večernjih poziva koji se prekidaju čim se on javi. Ah, Lizo, u tome kako ne uspevam da te dobijem telefonom ima nečeg smešnog, grotesknog. Prekini s tom groteskom i dozvoli da se smejemo onome što je smešno, zajedno smejemo, smejemo u krevetu, mazimo i smejemo, pa ponovo mazimo i ponovo smejemo i...

Ovde sam sledeće nedelje. Čekam te, ne samo tokom našeg dana i u naše vreme, čekam te svakog dana i noći, svakog sata.

Rolf

Sva pisma su bila bez datuma. Ali su datumi na poštanskom žigu govorili da je prvo pismo poslato pre dvanaest godina, a ostala tri pre jedanaest, s razmakom od po nekoliko dana.

Šta je usledilo posle poslednjeg pisma? Da li je Liza popustila? Da li se onaj

drugi povukao? Jednostavno se povukao, dižući ruke i od pisanja?

6

Dobro se sećao vremena iz koga su poticala pisma. Pre jedanaest godina su bili izbori i mada su većina u saveznoj skupštini i vladajuća koalicija ostale iste, promenio se ministar. Kako on nije pripadao nijednoj partiji, novi ministar je na njegovo mesto postavio jednog partijskog aktivistu a njega poslao u privremenu penziju. Posle godinu dana je, doduše, ponovo aktiviran i u jednoj državnoj fondaciji dobio mesto sa zanimljivim zadatkom. No onu moć koju je nekoliko godina imao u ministarstvu i u kojoj je uživao, nije više imao.

Da, poslednjih godina u ministarstvu bio je pod velikim pritiskom i puno na putu, pa je i preko vikenda često morao da radi, ako ne u kancelariji, onda kod kuće. Mislio je, međutim, da je u braku i s porodicom sve u redu i da ga u to dovoljno uveravaju povremeni kontakti sa ženom i decom. Da li su ga stvarno uveravali? Sad mu se činilo da tada nije samo uobražavao da je sve u redu, već da je zapravo i znao da to samo uobražava. Sećao se situacija u kojima je Liza bila odsutna ili "odbojna. „Šta je bilo?“, pitao bi. „Ništa“, odgovorila bi Liza. „Nešto ipak nije u redu.“ „Ne, sve je u redu. Samo sam umorna“ ili „dobila sam“ ili „ mislim na orkestar“ ili „na jednog učenika“. Dalje nije pitao.

A onda, kad je, malo po prispeću poslednjeg pisma, bio otpušten iz ministarstva? Postideno je shvatio da je iz perioda svoje privremene penzije pamtio još manje stvari vezanih za ženu i porodicu. Smatrao je da su prema njemu nepravedno postupili, osećao se povređen, lizao je svoje rane i čekao da svet, država, ministar, prijatelji, njegova žena i njegova deca isprave nanetu mu nepravdu. Toliko je gledao samo u ono što dobija ili ne dobija od drugih da uopšte nije primećivao kako je njima. Setio se kako je ratovao protiv buke koju su pravila njegova deca i njihovo društvo. Vesela graja je za njega bila samo nepoštovanje njegove potrebe za mirom.

U sećanju nije našao ništa što bi moglo da odgovori na pitanje šta je, posle poslednjeg pisma, dalje bilo s Lizom i onim drugim. Ponekad mu je tokom te teške godine Liza prilazila, a on bi je odbijao već i samo zato da bi ga, uprkos tome i tek tada zaista, volela - kao neko dete. To je još pamtio, ali ne i ono što se među njima inače događalo. Nije verovao da je, pored angažovanja u orkestru, izvan kuće mogla da provodi puno vremena a da to on, koji je tada stalno bio u kući, ne primeti. Ali šta je te godine uopšte primećivao?

Napisao je:

Tvoja sadašnja pisma su kao ona nekadašnja: pritiskaju me. Ti me pritiskaš. Ako se to ne promeni, hoću reći ako ti to ne promeniš, nećeš više od mene dobiti ni reči. Ne

ponavljaj istu grešku.

B

Bilo mu je neprijatno. Nije se, međutim, radilo o tome kako mu je. Ne bi mu bilo prijatno ni da nije napisao pismo. Ili da je napisao neko drugačije. Liza se povukla i ostavila onog drugog; ako je ostalo na tome, želeo je da se s tim pomiri. Pod uslovom da ono prethodno nije dugo trajalo. I da nije bilo mnogo duboko.

Lizo, Braonko moja,

Budi fer. Tada sam bio očajan. Život mi je krenuo naopako, koliko god da si mi ti pomagala i ja se borio, a zatim si me i ti izbacila iz svog života kao što se olinjali mačak izbacuje izstana, izatvorila sva vrata i prozore. Nisam znao kako sebi da pomognem. Nisam hteo da te pritiskam. Hteo sam samo da doprem do tebe, da te vidim, da s tobom razgovaram. Više se ne sećam tačno sadržine pisama koje sam ti tada pisao. Ali ne mogu da verujem da se u onome što ti smatraš pritiskajućim ne oseća i moje očajanje, moj strah da ću te izgubiti ili da sam te već izgubio. I zar te nisam ostavio na miru kad si mi, pošto sam te najzad dobio telefonom i sačekao iza ugla, onda po kiši, rekla da je kraj, za sva vremena, i da više niti možeš niti želiš da me vidiš?

Ali možda i ne misliš samo na kraj? Možda misliš na početak? Kad si otrčala, a ja te stigao i naterao da se zaustaviš, oslonjena o zid pored crkve. Jeste, ogradio sam te rukama, ali da te tako nisam zadržao nikad ne bih uspeo da ti kažem ono što sam imao da ti kažem. Ali nisam te dotakao dok me ti nisi zagrilla. A i naše prve noći ti si mene zagrlila, zar se više toga ne sećaš? Bilo je hladno, toliko hladno da nisi više htela da izviriš ispod ćebeta, a ja sam se pridigao, nadvio nad tobom i ugasio lampu pored tvoje glave, pa si onda ipak izvukla ruke ispod ćebeta i privukla me k sebi.

Znam, pitala si se, i mene kasnije neprekidno pitala, da li je naš prvi susret bio unapred smišljen, da li sam s tobom igrao nameštenu igru. Nisam ni onda rekao, a i danas ne kažem da je bila puka slučajnost to što smo se sreli. Bio je to poklon s neba.

Imaš li još naše slike? Od prvih slika, koje je snimio onaj tvoj kolega, imala si samo negative. Jednu posebno jasno vidim: restoran u Milanu, za velikim stolom sami muzičari, a pored tebe ja, oboista me je upravo bio pozvao da pređem sa svog usamljenog mesta i da vam se pridružim. Posle idu one slike sa jezera Komo - od tih ja imam negative. Jednu je snimio dečak koji je prodavao voće; gledamo u njega zbunjeni, zaljubljeni, srećni i istovremeno odlučni. Na drugoj se vidi onaj veliki beli hotel u kome smo proveli našu prvu noć; na brdima je još sneg a ti stojiš ispred starinskog zdanja, oslonjena na auto koji smo iznajmili, i povezana maramom, kao Katarina Valente pedesetih godina. Jednom si me snimila a da nisam primetio: bio sam, već pri polasku i u mantilu, izišao na balkon; gledam naniže, u jezero, na kome, pošto je još hladno, nema brodića ni čamaca. A onda ona tvoja slika snimljena u zoru, koju si mi poklonila

uramljenu u srebrni ram.

Ako si osećala da te pritiskam, na početku, na kraju, bilo kad - žao mi je. Mislio sam da nas oboje pritiska situacija u kojoj smo se našli i zbog koje smo patili, oboje bez mogućnosti da budemo slobodni za onog drugog onoliko koliko smo želeli. Bili smo zatočeni, svako na svoj način, jedino što si ti verovatno tvoj konflikt teže podnosila nego ja moj. Ali ni meni s mojom mukom nije bilo lako, a najgore od svega je bilo to što sam stalno morao da te molim za pomoć.

Ne usuđujem se da te zamolim da se ponovo vidimo. Samo hoću da znaš da to svim srcem želim.

Rolf

Album koji je pronašao u sefu, vratio je. Sad ga je ponovo izvukao, raskinuo kožni remen i otvorio ga. I u njemu su na početku bile slike iz milanskog restorana; društvo za stolom, pogledi zaslepljeni blicem, pokreti olabavljeni pićem, ispražnjene činije i tanjiri, puni i prazni bokali, flaše i čaše. Prepoznavao je ponekog Lizinog kolegu. Ona je sedela pored čoveka kojeg nikad ranije nije video. Na svakoj slici se osmehivao - što susedima za stolom, što Lizi, što u aparat - levom rukom je podigao čašu, desnom je obgrlio Lizina ramena. Onda su na redu bile slike sa jezera Komo: Liza i onaj drugi pored tezge s voćem, Liza u kolima na prilazu hotelu u secesionističkom stilu, Liza kraj jezera, pored palme, Liza za stolom nekog kafea, pred njom šoljica espressa i čaša s vodom, Liza s crnom mačkom na rukama. Video je i onog drugog na balkonu iznad jezera. A našao i sliku Lize u krevetu. Ležala je postrance, rukama i nogama obgrila ćebe i okrenula ka aparatu svoje pospano, zadovoljno lice.

Bilo je još slika. Na nekima je prepoznavao kuće, ulice, trgove i crkve grada u kome je živio, a na jednoj je bio i zamak iznad reke. Neke su verovatno bile snimljene u gradu u kome je onaj drugi živio. Nijedna slika nije upućivala na još neko putovanje. Poslednja slika prikazivala je onog drugog kako u kupaćim gaćicama i s peškirom u ruci dolazi preko nekog travnjaka. Visok, vitak, uspravnog držanja i čvrstog hoda, guste kose i mekog osmeha - dobro je izgledao.

7

Posmatrao se u ogledalu. Sede malje po grudima, staračke fleke i bubuljice po celom telu, salo na kukovima, tanke ruke i noge. Na glavi proređena kosa, duboke bore na čelu, između obrva i od nozdrva do uglova usana, usta s tankim usnama, podvaljak kao prazna kesa. Na svom licu nije nalazio ni bol, ni tugu, ni bes, već samo zlovolju.

Zlovolja ga je jela, odgrizajući u malim zalogajima njegov protekli život. Šta god da je bilo oslonac njegovog braka - ljubav, prisnost, navika, Lizina pamet i brižnost, njeno telo, ona kao majka - nosilo je i njegov život izvan braka. Nosilo ga je čak i kad

bi povremeno maštao o drugačijem životu i drugim ženama.

Obukao je bademantil i pozvao ćerku telefonom. Može li sutra da dođe? Ne na dugo, samo na nekoliko dana. Ne, u redu je, još uvek izdržava sam. Hteo bi samo s njom da popriča.

Rekla mu je da dođe. Čuo je oklevanje u njenom glasu.

Pre no što je sledećeg jutra krenuo, napisao je odgovor. Ponovo nije mogao da se odluči da oslovi onog drugog, pa je opet to izostavio.

Šta ti sve ne uobražavaš! Jeste, bili smo u različitim položajima – šta je u tome bilo zajedničko? I zašto je tebi bilo toliko teško što si morao da me moliš za pomoć? Pružala sam ti je. Zar to nije bilo teže?

Ulepšavaš stvari - to si radio i onda, a radiš i danas. Da, još imam slike. Ali dok ih gledam, ne bude srećne uspomene. Bilo je previše laži.

Želiš da me vidiš – nije još vreme za to, ako ikad za to dođe vreme.

B

Već mesecima nije seo u svoj auto. Morao je da pozove majstora da mu pomogne oko kvačila. Bilo je neobično voziti, ali ne neprijatno. Uključio je radio i spustio krov da bi ušao prolećni vazduh.

Poslednji put se tuda vozio sa ženom. Bila je već veoma bolesna i jako izmršavela: uvio ju je u ćebe, sneo niz stepenice, preneo preko ulice i smestio u kola. Voleo je to: da je uvije, podigne i nosi. Pre nego što su krenuli pustila ga je da je okupa i očešlja a stavila je i malo kolonjske vode; od šminkanja je bila odustala. Nosio ju je, a ona je mirisla, i uzdisala, i smešila se.

To sećanje je bilo nepomućeno. Primetio je da novo otkriće nije kvarilo sećanja na poslednje godine, godine bolesti i umiranja. Kao da su Liza čiju je naklonost osvojio, s kojom je osnovao porodicu i proveo život, i Liza koja se polako gasila bile dve različite osobe. Kao da su bolest i umiranje izbrisale s nje sve za šta se lepila njegova ljubomora.

Put je vodio kroz mala mesta, livade i šume, kroz red nastao ljudskom rukom, okrećen u belo i sastavljen od crvenih cigala, i kroz podjednako sređenu prirodu što je svoju raskoš pokazivala svetlim zelenilom i cvetnim baštama. U naseljima su ulice bile prazne; deca su bila u školi a odrasli na poslu. Između naselja sreo bi ponekad neka kola, traktor ili kamion. Voleo je taj zatalasani predeo između brda i doline. To je bio deo njegovog i Lizinog zavičaja kome su, i kad ga je karijera odvela u ministarstvo i u glavni grad, ostali verni. Nastavili su tu da stanuju, deca su tu išla u školu, a on je oscilovao između kuće i posla, odsustvujući nekad samo jedan dan, a nekad nekoliko pa i čitavu nedelju. I deca su ostala vezana za zavičaj; kad su se odselila iz kuće, nisu

otišla daleko. Sat vožnje kolima do ćerke, dva sata do sina - a da ide autoputem i da vozi brže stigao bi i za polovinu vremena. Sada se, međutim, nije žurio.

Pokušao je da se pripremi za razgovor s ćerkom. Šta da ćerki kaže o Lizi, sebi i onom drugom? Kako da je pita da li joj je majka pričala nešto o njemu i o onom drugom? Činilo mu se da su Liza i njihova ćerka bile veoma bliske. Koliko, to tačno nije znao. Njegova sećanja na njih dve kako se drže podruku, na ćerkine povratke kući kad bi odmah tražila majku ili na Lizu koja, na letovanju s njim, provodi sate na telefonu, jer je ćerki potrebno da s njom razgovara - sve je to poticalo iz vremena dok je ćerka još bila tinejdžerka.

8

„O čemu hoćeš da razgovaraš sa mnom?”

Ćerka ga je to pitala dok mu je pripremala za spavanje kauč u dnevnoj sobi. Ponudio se da joj pomogne, ali je odbila pomoć pa je sad samo stajao s rukama u džepovima i gledao je. Pitanje je bilo izgovoreno s odbojnošću u glasu.

„Sutra ćemo da razgovaramo.”

Prebacila je ćebe preko kreveta i uspravila se. „Toliko puta smo te zvali od kad je mama umrla, mislila sam da će i za tebe i za mene biti dobro da se približimo, jer smo oboje... Jer si ti izgubio ženu a ja majku. I Georg i deca bi se radovali da si došao. Ali ti si te pozive odbijao i time me veoma povredio. Sad se pojavljuješ i hoćeš da razgovaraš. Baš kao nekad, kad se mesecima nisi brinuo za nas, a onda odjednom hoćeš da u nedelju ujutru šetaš s nama i da pričaš. Nama ništa ne pada na pamet, a ti se ljutiš - volela bih da smo s tim završili.”

„Je l' bilo tako strašno?”

Jeste.”

Gledao je u svoje cipele. „Žao mi je. Kad sam dugo morao puno da radim, izgubio bih kontakt s vama. Onda bi me grizla savest, ali nisam znao šta da vas pitam. Bio sam više očajan nego ljut.”

„Očajan?” Pitala ga je to s ironijom.

Klimnuo je glavom. „Da, stvarno očajan.” Hteo je da joj objasni kakav je bio njegov tadašnji život, da joj kaže da je primećivao da se deca odvajaju od njega i da je zbog toga patio. Ali je na njenom licu video kako unapred odbija ono što je hteo da kaže. Postala je stroga i gorka. Iza tog lica uspevao je, doduše, da razazna otvorenu i veselu devojčicu punu poverenja, kakva je nekad bila, ali nije uspevao da joj se obrati i da je ponovo izmami. Nije mogao ni da pita kako je vesela devojčica postala gorka žena. Odlučio je da ipak postavi pitanje koje je doneo sa sobom, pa neka i njega odbije. J l' tvoja majka pričala s tobom o našem braku?”

„'Tvoja majka' - zar ne možeš da jednostavno kažeš 'majka', kao što govore drugi

muževi ili da je zoveš po imenu. Naglašavaš da je moja majka kao... kao..."

„Je l' tvoja... da li je majka rekla da ne voli što je tako zovem."

„Ne, ona nikad nije rekla da ne voli nešto što ti radiš."

„Sećaš li se šta je bilo pre jedanaest godina? Položila si maturu, a u leto..."

„Ne moraš da mi govoriš šta sam tad radila, znam to i sama. Tog leta sam s mamom otputovala na nedelju dana u Veneciju, da proslavimo maturu. Zašto pitaš?"

„Da li je ne putu pričala o meni? O našem braku? Možda i o nekom drugom čoveku?"

„Ne, nije. I treba da se stidiš što postavljaš takva pitanja o mami. Treba da se stidiš." Izišla je u hodnik i ubrzo se vratila s dva peškira. „Evo. Možeš u kupatilo. Doručkujemo u pola osam, a ja ću te probuditi u sedam. Laku noć."

Hteo je da je zagrlji, ali kad je krenuo ka njoj, kratko mu je mahnula i šmugnula iz sobe. Ili mu možda nije mahnula, već je samo odmahnula?

Nije otišao u kupatilo. Bojao se; prolazak hodnikom do kupatila zahtevao je više hrabrosti no što je imao. Ako se zbuni i iznenada nađe u sobi ćerke i zeta? Ili u dečjoj sobi? Ili na stepeništu, a vrata od stana se zalupe za njim? Morao bi tada da zvoni pa bi ga grdili a on bi se izvinjavao. Odlučio je da ne ide još i u posetu sinu. A neće ići ni kod Lizine najbolje prijateljice da se, kao što je planirao, raspita za Rolfa.

9

Otputovao je sledećeg jutra, kad se kuća ispraznila, ćerka i zet otišli na posao a deca u školu. Oprostio se pozdravom koji je napisao na ceduljici.

Vožnja je trajala četiri sata. Mada grad nije dobro poznao, našao je ulicu, kuću na obodu parka i sobu u obližnjem hotelu. Okačio je stvari u orman i izišao u šetnju. Uličica u kojoj je bio hotel ukrštala se s velikom ulicom sa širokim trotoarima i ulivala u mali trg. S klupe na tom trgu mogao je da vidi kuću u kojoj je onaj drugi stanovao. Kuća je bila zapravo vila u jugend stilu, izdeljena na stanove, a zaleđem se, kao i nekoliko susednih kuća, graničila s jednim potokom i parkom.

Kad bi narednih dana u šetnji stigao do klupe, uvek bi bila prazna. Toplo vreme je doduše mamilo ljude napolje, ali je na klupama u parku, udaljenom samo nekoliko koraka, bilo lepše za sedenje. Na klupi bi ostao dok ne pročita novine, ni kraće ni duže, onda bi prošao pored kuće onog drugog, prešao potok i otišao u park. Na tu turu je svakog dana kretao malo kasnije. Pri tom je kovao planove. Istražiti kako onaj drugi živi, okružiti ga, saznati njegove navike i sklonosti, zadobiti njegovo poverenje, naći mu slabu tačku. Onda - tu bi se planovi prekidal; nije znao šta će onda uslediti, šta mu predstoji da uradi. Ali nekako će već izbrisati tog drugog iz svog i Lizinog života.

U utorak, druge nedelje od njegovog dolaska, sedeo je oko podne na klupi kad je onaj drugi izišao iz kuće. Nosio je odelo s prslukom, kravatu i s njom usklađenu

maramicu u džepu sakoa. Kicoš! Bio je puniji nego na fotografijama, naočite pojave i gipkog hoda. Kad je stigao do trga, skrenuo je u malu ulicu, a na raskrsnici u veliku. Njom je išao nekoliko stotina metara, pa je seo na terasu jednog kafea. Kelner mu je, mada ništa nije naručio, doneo kafu, dva kroasana i šah. Izvadio je knjigu iz unutrašnjeg džepa sakoa, postavio figure i, gledajući u knjigu, počeo da igra.

Sledećeg dana dočekaao je onog drugog na terasi kafea, nadvijen nad šahom; izučavao je partiju Keres protiv Evea.

„Indijsko otvaranje?" pitao je onaj drugi, zastavši kraj njegovog stola.

„Da." Belim topom pojeo je crnog piona.

„Crni mora da žrtvuje kraljicu."

„To je i Keres mislio." Crnom kraljicom pojeo je belog topa a belom kraljicom crnu. Ustao je. „Ako dozvolite, zovem se Riman."

„Fajl." Protresli su ruke.

„Hoćete da mi se pridružite?"

Popili su zajedno kafu, pojeli kroasane i odigrali partiju do kraja. Onda su odigrali partiju jedan protiv drugog.

„Jao, Bože, već je tri. Moram da idem". Onaj drugi se žurno pozdravio. „Hoćemo li se i sutra videti?"

„Rado. Ostajem još neko vreme u gradu."

Dogovorili su se za sledeće viđenje, pa onda za još jedno, a zatim više nije bilo potrebno da se dogovaraju. Našli bi se u pola jedan, na kasnom doručku, i odigrali jednu partiju. Onda bi pričali. Ponekad bi prošetali parkom.

„Ne, nisam se nikad ženio. Nisam stvoren za brak. Stvoren sam za žene, a žene su stvorene za mene. Ali brak, to ne. Ponekad se, kad bi postalo gušno, moralo i bežati, ali ja sam uvek bio dovoljno brz da pobegnem." Smejao se.

„Nikad niste sreli ženu s kojom ste poželeti da ostanete?"

„Razume se da je bilo žena koje su htele da ostanu sa mnom. Ali kad bi bilo dosta, bio bi kraj. Je l' znate Sepa Herbergera i ono njegovo 'Posle jedne igre znači - pre druge'?"

Ili bi pričali o profesijama.

„Za mene, koji sam godinama nosio teret međunarodnih intervencija i danas bio u Njujorku a sutra u Hong Kongu, bavljenje profesijom je, znate, bilo nešto drugo nego što je za nekoga ko iz dana u dan ide u istu kancelariju i radi isti posao."

„A čime ste se bavili?"

„Nazovimo to troubleshooting. Dovodio sam u red ono što bi drugi poremetili. Pobunjenici kidnapuju ženu nemačkog ambasadora ili ćerku predstavnika „Manesmana", lopov nudi Nacionalnoj galeriji da od njega otkupi ukradenu sliku, PDS prebacuje mafiji kapital SED-a - shvatate na šta mislim?"

„Pregovarali ste s pobunjenicima, lopovima ili mafijom?"

„Neko mora i to da radi, zar ne?" Onaj drugi je gledao značajno, ali i sa naglašenom skromnošću.

Ili bi pričali o hobijima.

„Dugo nisam mogao da zamislim život bez pola. Igrate golf? Ne. Pa dobro, polo vam je u odnosu na golf kao jahanje u odnosu na trčanje."

„Šta vi sve znate!"

„Niste ni jahali? Kako da vam onda objasnim? To je najbrža, najtvrdja i najviteškija igra koja se može zamisliti. Nažalost, posle poslednjeg pada morao sam da s titn prekinem."

Ili bi pričali o psima.

„Imali ste, dakle, dugo psa. Kakvog?"

„Mešanca. Malo ovčar, malo rotvajler, a uz to i još ponešto. Dobili smo ga kad je imao godinu dana, ili dve, depresivni momak koga je tukao i šutirao ko god je stigao. To je i ostao. Ali bio je onoliko srećan koliko je mogao da bude i pristao bi da ga zbog porodice iseku na komade. Samo kad se, od straha, ne bi zavukao pod fotelju."

„Gubitnik. To je takođe nešto što ne trpim. Gubitnike. Imao sam dugo dobermana koji je pobeđivao na takmičenjima, nagrada do nagrade. Sjajna zverka."

10

Hvalisavac, mislio je, kicoš i hvalisavac. Šta li je Liza pronašla na njemu?

Telefonirao je ženi koja mu je održavala kuću i zamolio je da mu poštu koja je stigla pošalje u hotel.

Ne, Braonko moja, nije bilo baš tako teško pomagati mi. Mislili smo da vodi uspehu. A osim toga, volela si da mi budeš potrebna. Menije bilo tesko zato što nisam uspeo da s tim sam izidem na kraj.

To mi je bila škola. U međuvremenu se moj život promenio. Da ulepšavam stvari, to nije istina. Vidim u njima ono lepo, što drugi ne vide. I tebi sam pokazivao lepe stvari, koje do tada nisi primećivala, i time te usrećivao.

Pusti me da ti ponovo otvorim oči i da te usrećim!

Rolf.

Iz straha da se ne oda, nije onom drugom rekao iz kog grada dolazi. To je bila nepotrebna obazrivost, a osim toga oduzimala je priliku za razgovor kojim bi se otkrio, udicu koju je trebalo da proguta da bi bio uhvaćen. Tako je ipak pomenuo grad, rekavši da je neko vreme tamo živeo.

„Pomislite, i ja sam! Je l' znate one kuće pored reke između novog mosta i jednog još novijeg, ne mogu više da se setim kako se zvao. Tu sam stanovao."

„Mi smo u istom kvartu imali kuću, ali na čistini iza škole.“, Rekao je ulicu, svoju ulicu.

Onaj drugi je nabrao čelo. „Sećate li se svojih komšija?“

„Ponekog.“

„Sećate li se žene koja je stanovala u broju 38?“

„Smeđa kosa, smeđe oči, violinistkinja, dvoje dece, muž službenik? Mislite na nju? Jeste li je i vi poznavali?“

Onaj drugi je odmahivao glavom. „Kakva slučajnost, kakva slučajnost! Da, poznavali smo se. Odnosno, bili smo...“ Pogledao je u svoje ruke. „Fina žena.“

Moja žena je bila fina žena? Mada je onaj drugi to rekao s poštovanjem, zvučalo mu je unižavajuće i razmetljivo. Naljutilo ga je.

A ljutilo ga je i kad bi u šahu gubio od onog drugog. To se, doduše, dešavalo retko; onaj drugi je igrao nedovoljno koncentrisano, šetao pogledom po ulici, gledao u neku ženu ili nekog psa za susednim stolom, mnogo pričao, hvalio sopstvene poteze, menjao ih kad bi video da su pogrešni, a kad bi izgubio, bujicom reči bi objašnjavao zašto je zapravo trebalo da pobjedi. Ukoliko bi ipak pobjedio, radovao se i hvalio kao dete. Kako je mudro zamenio topa za konja ili žrtvovao piona, kako je rafinirano oslabio kraljičino krilo i time ojačao centar - sve što se tokom igre dogodilo tumačio je s ponosom i predstavljao kao dokaz svog superiornog umeća.

Tokom druge nedelje počeo je i da mu izvlači novac. Da li bi mogao da plati i za njega? Zaboravio je da ponese novčanik. To se ponovilo i sledećeg dana. Novac nije zaboravio kod kuće, kao što je mislio. Sigurno ga je ostavio u džepu pantalona koje je odneo na hemijsko čišćenje i koje će moći da podigne tek posle vikenda. Zato bi morao da ga zamoli za malo veći iznos, da bi pregurao vikend. Četiristo maraka bi, jasno, bilo previše, ali da li bi moglo trista?

Dao mu je novac. Ta molba ga je naljutila, a još više izraz lica onog drugog s kojim je tražio novac i primio ga. Kao da time što traži i prima njegov novac njemu čini uslugu.

Ljutilo ga je i to što nije znao šta dalje. Dokle da tako s njim igra šah, šeta, pozajmljuje mu novac i sluša njegovo hvalisanje ne bi li jednog dana čuo i za aferu sa svojom ženom? Trebalo je prići mu još bliže.

Pisao je ženi koja mu je održavala kuću i priložio pismo za onog drugog, zamolivši je da ga pošalje.

Da, možda bi trebalo da se vidimo. Za nekoliko nedelja dolazim u tvoj grad pa bismo mogli da se nađemo. Tvoj život je, kažeš, sad drugačiji; pa, eto, moći ćeš da mi ga pokažeš. Pokazaćeš mi šta radiš, upoznaćeš me sa svojim prijateljem i sa ženom svog života, ukoliko postoji. Tamo gde smo prekinuli ne možemo da nastavimo. Ali možda u tvom životu postoji mesto za mene, a u mom za tebe - u jezgru života, a ne na

rubu.

B

Posetio je onog drugog. Bez poziva i najave pozvonio je na vratima. Na sjajnoj mesinganoj tabli interfona, koja je odgovarala fasadi odlično održavane zgrade u jugend stilu i takvom istom ulazu, ime onog drugog bilo je na samom kraju. Kako su ulazna vrata bila otvorena, a onaj drugi na zvonu nije odgovorio, ušao je, pogledao pločice na vratima dva stana u prizemlju a onda sišao niz stepenice, kao i ulazni hol popločane mermerom i s ogradom od rezbarene hrastovine kakva je bila na čitavom stepeništu. Stepenice su vodile u podrum. Na njihovom kraju, s desne strane, bila su gvozdena vrata na kojima je i pisalo „podrum“. S leve su pak bila vrata stana s imenom onog drugog. Pozvonio je.

Onaj drugi je doviknuo „Gospođo Valter?“ a zatim „Evo dolazim!“ pa je posle izvesnog vremena otvorio vrata. Bio je u u iznošenom donjem delu trenerke i flekavoj potkošulji. Kroz vrata su se videli prozor što je nad satnom zemljom giedao u baštu, nenamešten krevet, sto pun posuđa, novina i flaša, dve stolice i orman, a kroz još jedna otvorena vrata - klozet s tušem. „Oh“, rekao je onaj drugi, povlačeći se u hodnik i gotovo zatvarajući vrata, „ovo je iznenađenje.“

„Pomislio sam da bi mogao jednom...“

„Izvandreno, stvarno izvanredno. Žao mi je samo što ne mogu da vas dočekam kako dolikuje. Ovde je baš tesno a gore nisam odavno sređivao. Kampujem već dva meseca u podrumi, zbog kornjača. Je l' volite kornjače?“

„Nisam nikad...“

„Niste imali posla s kornjačama? Doduše, čak ni ljudi koji ih drže u kući dovoljno ih ne poznaju. A kako da ih volite ako ih ne poznajete? Pođite sa mnom.“ Izišao je iz stana, otvorio gvozdena vrata i poveo gosta kroz jedan hodnik do ložionice. „Uskoro će moći da iziđu, ali, znate kako je, bolje previše opreznosti nego premaio. Kod nas se, inače, gotovo nikada ne dešava da kornjače dobijaju mlade. Kad je stara jesenas kopala pored žbuna, na sve satn mogao da pomislim, samo ne na to da zakopava jaja. Sva tri sam doneo ovde u ložionicu, a iz dva su se izlegle kornjačice.“

Svetlo u ložionici je bilo oskudno. Pre nego što su mu se oči navikle na polumrak, onaj drugi mu je uhvatio levu ruku i spustio na dlan majušnu kornjaču. Osećao je nemoćno veslanje njenih malih nogu, nešto između grebanja i golicanja. Onda je uspeo i da je razazna - imala je oklop kakav imaju i velike kornjače, i istu nabranu kožu na vratu, i na isti način lagano sklapala kapke preko starih, mudrih očiju. Istovremeno je, međutim, bila dirljivo mala, a kad je dotakao prstima desne ruke osetio je da joj je oklop još mek.

Onaj drugi ga je posmatrao. Izgledao je jadno i smešno: pantalone su visile ispod njegovog velikog stomaka, ruke su bile tužno bele i tanke, a lice je odavalo glad za tim

da bude hvaljen i da mu se dive.

Je l' govorio istinu? Ili je kupio te kornjačice? Mogu li se tako male kornjače kupiti? Da li inače nosi steznik koji prikriva tu stomačinu? Da li stanuje u ovoj podrumskoj rupi da bi mogao da navede otmenu adresu i da ujutru u svom otmenom odelu iziđe iz otmene kuće?

Mala kornjača na dlanu samo što ga nije rasplakala. Tako mlada, a već tako stara, tako nezaštićena i nemoćna a tako mudra. Istovremeno se nervirao zbog onog drugog, njegove prljave odeće, njegovog zapuštenog stana, njegovog razmetanja, njegove gladi za priznanjem - zar je moguće da je takvom gubitniku Liza dala prednost?

11

Posle nekoliko dana onaj drugi je za doručkom izvukao koverat iz džepa sakoa i spustio ga na sto. „Dobio sam jednu važnu vest.“ Prešao je šakom preko koverta. „Doći će mi u posetu jedna slavna violinistkinja - nadam se da razumete zašto ne mogu da vam otkrijem njeno ime. Prirediću za nju prijem. Je l' vi ostajete u gradu? Smem li da vas pozovem?”

Poziv na prijem je pre svega služio obezbeđenju finansijera. „Možete da dođete? Sjajno! Smem li onda i da vas zamolim da mi pomognete da premostim trenutne finansijske neprilike. Zaglavio sam se u jednom poslu s nekretninama, čime se inače sada bavim, duže nego što sam mislio da ću. Pa zbog toga imam i taj mali problem s gotovinom, ali to, zar ne, ne bi trebalo da dovede prijem u pitanje.”

„Koliko vam je potrebno?” Gledao je u onog drugog koji je, u odelu s prslukom i s kravatom podešenom s maramicom u džepu sakoa, ponovo izgledao kao negovana osoba. Kravata i maramica su se često manjale, odela je bilo dva, a crne izumbane cipele s budimpeštanskom šarom bile su uvek savršeno izglancane ali uvek iste. To je tek sada shvatio. A shvatio je i da verovatno zbog toga onaj drugi, pri njihovim šetnjama kroz park, insistira na tome da idu samo asfaltiranim i popločanim stazama koje ne oštećuju obuću. Da li je izjava da se bavi nekretninama i da se zaglavio u jednom poslu duže nego što je mislio značila da je bio domar u vili u kojoj je stanovao? Rešio je da mu da novac. Prijem će biti prilika da upozna njegove prijatelje i poznanike. A i prilika da ga pred prijateljima i poznanicima raskrinka.

„Znate onu tratoriju 'Vitorio Emanuele', tu levo, dve ulice dalje? To je jedan od najboljih italijanskih restorana za koje znam, a zadnja sala, ona prema bašti, može da se zakupi. Poznajem vlasnika. Neće uzeti više od tri hiljade maraka za kompletnu večeru za dvadeset osoba.”

„Večeru? Mislio sam da priređujete prijem?”

„Zamislio sam to kao večeru. Mogu li da računam na vašu novčanu podršku?”

Još dok je klimao glavom, onaj drugi je počeo da pravi planove. Šta će biti

posluženo za jelo. Ako vreme bude lepo, aperitiv bi mogao da se servira u bašti. Trebalo bi svakako održati govor. I već napraviti spisak zvanica.

Spisak zvanica - to je bila tema svih narednih doručaka. Birajući i opisujući moguće goste, onaj drugi je postepeno oslikavao svoj život. Pričao je o pozorištu, čiji je vlasnik jedno vreme bio, pominjao ljude iz pozorišta i filma, neproslavljene ili ne više slavne, ali bi poneko ime ipak zazvučalo poznato. Pomenuo je i jednog šefa policije u penziji, jednog člana skupštine crkvenog veća, jednog profesora i jednog direktora banke; svima je nekom prilikom učinio uslugu i svi će sigurno rado doći. Kakvu uslugu? Šefu policije je prilikom oslobodavanja talaca dao koristan putokaz, profesor i direktor banke ne bi bez njega na vreme primetili da im se maloletna deca drogiraju a član skupštine crkvenog veća je imao proleme s celibatom. Nameravao je da pozove i prvog i drugog igrača šahovskog kluba u kome je on bio treći igrač po rang. Među ljudima koji se bave nekretninama i s kojima sada ima posla, malo ko je imao potreban nivo, zaključio je, ali jednog ili dvojicu bi možda mogao da pozove. „Što se tiče mojih međunarodnih poznanstava, na njih nažalost ne mogu da računam. Tu vam je tajnost glavna stvar.”

Tek pošto je, po ko zna koji put, pretresao ista imena, rekao je: „Pozvaću i sina.”

„Imate sina?”

„Da, ali s njim jedva da sam bio u kontaktu. Sigurno se sećate kako je pre bilo s vanbračnom decom. Vanbračni otac je mogao samo da plaća, ali ništa od poseta, zajednički provedenih dana i odmora. Moj sin, međutim, zna da sam mu ja otac.” Odmahnuo je glavom. „Bojim se samo da, što se mene tiče, ima izvesnih predubedanja. Ali baš zato bi bilo dobro da me vidi okruženog mojim svetom, je l’ i vi to mislite?”

Posle više dana radosnog planiranja postao je bojažljiv. Dobio je bio još jedno pismo u kome mu je javljen datum dolaska. „U subotu, za dve nedelje. Tratorija je slobodna, to je u redu, ali bih morao da požurim s pozivima. A šta ako niko ne dođe?”

„Zašto u pozivu ne zamolite za odgovor?”

„To će, naravno, pisati na pozivnici. Ali odgovor može da bude i potvrđan i odrećan. I da li da napišem 'Slobodan sam da vas pozovem na večeru u čast violinistkinje te i te koja će biti priređena u tratoriji Vitorio Emanuele' ili 'Povodom boravka violinistkinje te i te u našem gradu, slobodan sam da...' ili da izbacim njeno ime i napišem 'Stara prijateljica i čuvena violinistkinja došla je u posetu našem gradu. Slobodan sam da vas pozovem na zajedničku večeru...' ili da zamenim to na početku, pa da počnem'sa 'Slavna vilonistkinja i stara prijateljica...'"

„Ja bih izbacio ime. Mislim da su kratki pozivi i najbolji.”

Onaj drugi je pristao da se izbacio ime, ali nije odustajao od slavne violinistkinje i stare prijateljice. Dve nedelje pre prijema pozivnice su bile poslate. Počelo je čekanje na potvrdu ili otkazivanje dolaska.

Pripreme, nadanja i strahove onog drugog pratio je s pomešanim osećanjima.

Ako je tražio osvetu, prijem je bio prilika da je dobije, mada još nije tačno znao kako. Te se, dakle, zajedno s onim drugim nadao potvrdnim odgovorima. I pomagao mu i novcem i savetima. Ali, s druge strane, nije želeo da onom drugom išta uspe, pa ni to da dobije potvrdne odgovore. Onaj drugi je bio kicoš, hvalisavac, slatkorečivi tip, gubitnik. Umešao se u njegov brak. A, po svoj prilici, i u druge. I verovatno nije samo njemu izvlačio novac, već je i druge koristio i varao.

Jedne večeri su zajedno otišli u tratoriju „Vitorio Emanuele" da vide salu i proveriti meni. Pate trikolore, jagnjetina s palentom i varivom, torta od sira, a od vina „pinot grido" i „barbera". Hrana je bila izvrsna, no onaj drugi je vodio računa o svakoj sitnici: da pašteta nije previše tvrda? da li u jagnjetini ima dovoljno ruzmarina? da možda nije trebalo izabrati neko drugo varivo? Brinuo se da li će gosti i njegov sin doći, strepeo da li će mu uspeti govor, neprekidno pitao šta bi još trebalo učiniti da bi se od posete slavne violinistkinje i stare prijateljice napravio pun uspeh. Najzad se i poverio: radi se o ženi s kojom je svojevremeno bio veoma blizak. Onda se setio da je pred njim nekadašnji sused te žene. „Pominjali smo je već, je l' se sećate? Fina žena, molim vas da ne izvlačite neke pogrešne zaključke."

12

Većina je otkazala. Dolazak je potvrdilo nekoliko ljudi iz pozorišta i sa filma, član skupštine crkvenog veća, drugi igrač šahovskog kluba i vanbračni sin. Umesto onih koji su otkazali pozvani su novi gosti. Ali te naknadne zvanice nisu povećavale sigurnost onog drugog: jedne je jedva poznavao a druge nije smatrao dovoljno reprezentativnim.

Kako su teškoće oko pretvaranja prijema u uspešni događaj rasle, sve se više obeshrabriovao. „Trebalo da znate da sam se u poslednje vreme povukao iz društva. Sigurno vam je to poznato: nekad čovek živi više okrenut onom spolja, a nekad više onom unutra. Nadao sam se da ću se ovim prijemom vratiti u društveni život. Dobro je da vi dolazite. U to mogu da se pouzdam, zar ne?" Jednog dana je, dok se iz toaleta vraćao na terasu kafea na kojoj su doručkovali i igrali šah, prošao pored onog drugog koji je telefonirao i upravo pričao o svom starom prijatelju, nekadašnjem saveznom ministru unutrašnjih poslova. Kad se onaj drugi vratio, pitao ga je ko je taj ministar s kojim je prijateljevao. „Pa vi. Zar niste rekli da ste radili u ministarstvu? A čovek vašeg formata - znam ja o čemu se radi i kad mi se ne kaže."

Pred kim je trebalo da za večerom raskrinka onog drugog? Pred gostima koji su bili gubitnici kao i on? Ponekad je zamišljao kako će ustati i reći da je slavna violinistkinja, koja je nažalost sprečena da dođe, i kojoj je kao nekadašnji sused napisao pismo radujući se ponovnom viđenju, odgovorila pismom i zamolila ga da to pismo pročita za stolom. A pismo će onda pokazati koliko onaj drugi zaslužuje smeh i

prezrenje, ne grubo i direktno, već prividno na način prepun ljubavi. „Radujem se što su se tvoje nade najzad ostvarile. Tako bih volela da s tobom i sa svima vama proslavim tvoj uspeh. Valjda razumeš to što nisam ponosna samo na tebe već i na sebe. Dpk još niko nije verovao u tebe, ja sam verovala i bila spremna da ti pomognem svojim novcem. A sad si, eto, konačno pokazao svetu ko si.”

Bio je prilično siguran da je to bila pomoć koju je onaj drugi dobijao od Lize - novac. Lako je bilo ustanoviti da je njegovo pozorište bankrotiralo pre jedanaest godina. Dovoljan je bio razgovor sa sadašnjim vlasnikom. U Lizinoj banci se nije raspitivao. Ali od nasljedstva koje je dobila tek što su se venčali, posle njene smrti nije ništa ostalo. Čudio se kad je gasio Lizine račune, jer je računao da bi znao da je taj novac potrošila ili dala deci. Prvih godina braka mogao je da im olakša život, ali su se bili dogovorili da ga ne diraju dok ne budu baš morali. Nikad nisu baš morali a uskoro su počeli da zarađuju više nego što su trošili. Zbog toga se čudio. Ali da istražuje kuda je i za šta otišlo tih pedeset hiljada - do toga mu posle njene smrti nije bilo.

Nije pisao pismo koje je trebalo da raskrinka onog drugog. U glavi je sastavljao pojedine delove, no kad bi seo da ih zapiše, ponestalo bi mu energije. Isprva je još bilo puno vremena. A kasnije je počeo da se pita da li to uopšte ima smisla s obzirom na očekivane goste.

Energiji potrebnoj za pismo nedostajalo je napajanje. I njegovi ljubomora i bes gubili su snagu. Jeste, bio je prevaren i pokraden. Ali nije li Liza to dovoljno okajala? I nije li mu poslednjih godina pripadala na način o kome onaj drugi nije znao ništa? Bio je gubitnik, šarena laža, i da je Lizi u vreme kad su se sreli bilo dobro, ne bi imao kod nje nikakve šanse. Suviše je bio bedan da bi izazivao ljubomoru i bes.

Odlučio je da otputuje. Prvo je hteo da ode do onog drugog u njegovu podrumsku rupu i da se s njim pozdravi. Onda je to odložio za sledeći doručak.

„Putujem danas.”

„Kad se vraćate? Ima još samo tri dana.”

„Neću se vraćati. Ne tražim ni da mi vratite novac. Večerajte s onima koji budu došli. Ali Liza neće doći.”

„Liza?”

„Liza, vaša Braonka, moja žena. Umrla je prošle jeseni. Niste se sad dopisivali s njom nego sa mnom.”

Onaj drugi je oborio glavu. Povukao je ruke sa stola, spustio ih u krilo i kao da se čitav slegao. Naišao je prodavac novina, spustio bez reči jedne novine na sto a onda ih, takođe bez reči, uzeo. Kelnerica je pitala „Želite li još nešto?” ali nije dobila odgovor. Jedan kabriolet se zaustavio na rubu ulice, na mestu zabranjenom za parkiranje; dve žene su, smejući se, izišle iz kola i, nastavljajući da se smeju, prešle preko trotoara i sele za obližnji sto. Jedan terijer, koji je njuškao od stola do stola, vrzmao se oko nogu onog drugog. „Od čega je umrla?”

„Rak.“

Je l' bilo gadno?"

„Oslabila je toliko da sam mogao da je nosim jednom rukom. Nije trpela velike bolove, čak ni na kraju, danas se to može srediti.“

Onaj drugi je klimnuo glavom. „Pročitali ste pismo koje sam napisao Lizi?"

„Da.“

„Pa ste hteli da saznate u kakvoj smo vezi bili. Ko sam ja. Hteli ste da mi se osvetite?"

„Tako nekako.“

Je l' sad znate?" Pošto nije dobio odgovor, nastavio je. „Osveta je postala izlišna, pošto sam ja i ovako gubitnik? Jesam li u pravu? Razmetljivac koji sanjari o dobrim starim vremenima, kao da su bila od zlata a ne od običnog lima, sa dodatkom bankrotstva i zatvora. Šta, to još niste znali? E pa, sad ste saznali.“

„Zašto zatvor?"

„Vaša žena je platila moje dugove i advokata u drugom procesu, ali u prvom nisam baš dobro prošao. Pokušavao sam da spasim pozorište.“

„Zbog toga..."

„... se ne ide u zatvor? Ide se kad se čovek ponaša kao da je sve bolje nego što jeste, kao da ima novca tamo gde ga nema, i ugovora kad ni sa koje strane nema ni najmanjeg interesovanja, i pristanka glumaca koje nije ni čuo ni video. Ali to već znate. Zar mi niste napisali da ulepšavam stvari? Jeste, činim ih lepim. Lepšim nego što bi inače bile. A to uspevam zato što u njima vidim lepotu koju vi ne vidite.“

Onaj drugi je ustao. „Ne mogu da izrazim koliko mi je žao Lize.“ Pogledao ga je izazivački. „Vas mi nije žao. I hoću još nešto da vam kažem. Liza je ostala s vama jer vas je i u teškim danima volela više nego mene u dobrim. Zašto - to ne umem da vam kažem. Ali je sa mnom bila srećna. Reći ću vam zašto. Zato što sam razmetljivac, sanjar, gubitnik. Zato što nisam monstrum efikasnosti, ispravnosti i namrgođenosti, kakav ste vi. Zato što činim svet lepim. Vi vidite samo ono što vam se nudi, a ne i ono što je pod tim skriveno.» Ustao je. „Trebalo je da primetim. Pisma su zvučala namrgođeno kao što i vi zvučite. Morao sam da ih ulepšavam čitanjem.» Nasmejao se. 'Pa, budite zdravo!"

13

Otputovao je kući. U hodniku su ležala pisma koje je poštar ubacivao kroz otvor na vratima i izveštaji iz pošte o prispeću pošiljki. Žena koja je održavala kuću nije dolazila od kad je zamolio da pošalje pismo. Nije izbacila ni đubre koje je pri odlasku izneo iz kuhinje, ali ga je zaboravio u hodniku. Sad je u hodniku i na stepeništu smrdelo. Od cveća koje je Liza volela i koje je zbog nje negovao, ostale su samo sive,

osušene i iskrivljene stabljike na ispucalnoj zemlji.

Odmah se dao na posao. Izneo je đubre i saksije sa osušenim cvećem, očistio kuhinju, otopio i oprao frižider, usisao dnevnu i spavaću sobu, presvukao krevet i oprao posteljinu. U pošti je podigao nekoliko paketa s časopisima koji još nisu bili vraćeni, bio je u kupovini i pogledao po bašti šta ga sve čeka narednih dana i nedelja.

Uveče je završio s poslom. Kad je okačio poslednju turu rublja koje je oprao bila je već ponoć. Bio je zadovoljan. Okončao je jedno mučno poglavlje. Doveo je kuću u red. Od sutra će početi da ponovo živi svojim životom.

Sledećeg jutra buđenje je, međutim, bilo isto onakvo kakvo je bivalo i pre nego što je otputovao. Sunce je sijalo, ptice su cvrkutale, kroz prozor je dopirao povetarac, posteljina je mirisala na čistoću. Bio je srećan dok se odjednom nije setio svega: pisama, afere, svoje ljubomore i svog besa, svoje zlovolje. Ne, ništa nije okončano. I nigde nije stigao - niti je bio na dnu, sa koga bi mogao da krene iz početka, niti se vratio u svoj stari život, niti je započeo novi. Njegov stari život bio je život s Lizom, pa i posle njene smrti, i posle otkrića afere koje je otvorilo vrata ljubomori. Pletući mrežu oko onog drugog, izgubio je Lizu. Postala mu je strana, onako kao što mu je i onaj drugi bio stran, stavka u klakulacijama njegove ljubavi, ljubomore, želje za razjašnjenjem i osvetom, a od svega toga mu se smučilo. Ranije je ležala pored njega, tako živa i posle smrti da mu se ponekad činilo da je dovoljno da ispruži ruku pa će je dotaći. Sada je pored njega bilo samo prazno mesto u krevetu.

Otišao je u baštu i počeo da radi. Kosio je, rezao, kopao, plevio, izišao da kupi nove biljke i posadio ih, a onda video da bi trebalo promeniti i daske na klupici ispod breze i prefarbati ogradu prema ulici. Dva dana je radio u bašti i zaključio da će mu biti potrebno još tri do pet dana. Ali da će ašovom, grabuljama i makazama moći da postigne išta više od sređivanja leja, ružičnjaka i grmova, da će time dovesti u red i svoj život - u to već drugog dana nije više verovao.

Nije više verovao ni u pad do dna, odakle će moći da počne iz početka. Voleo je predstavu o tome i zamišljao da će i pad i uzdizanje biti bezbolni i bez težine. Ali padanje je moglo da bude i sasvim drugačije. Mogao se stropoštatati na dno i ostati da leži polomljenih ruku i nogu i razmrskane lobanje.

Trećeg dana je, negde pred podne; prestao s radom. Sklonio je boje i četke i na dopola završenu ogradu zakačio natpis „Sveže ofarbano.“ Pogledao je u red vožnje da vidi kada polazi voz za grad na jugu. Morao je da požuri. Prijem je trebalo da počne u sedam; onaj drugi mu je to ponovio bezbroj puta a to je pisalo i u poslednjem pismu Lizi koje je našao među ostalom poštom.

Već u vozu, pitao se da li da iziđe na prvoj stanici i vrati se kući, a kad je stigao u grad - da li da se odveze u hotel i provede u gradu dan ili dva, razgledajući konačno njegove lepote. Taksisti je, međutim, već bio dao adresu tratorije „Vitorio Emanuele“, pa je tu i izišao iz kola, ušao u restoran i uputio se u zadnju salu. Vrata prema bašti bila

su otvorena, gosti su, s čašama i tanjirićima u rukama, stajali napolju u grupicama od po dvoje-troje, a onaj drugi je kružio od jedne do druge grupice. Tamno odelo od svile, tamna košulja, kravata podešena s maramicom u džepu sakoa, poznate crne cipele s budimpeštanskom šarom, kosa gusta i blistavo crna, lice ozareno, držanje i kretnje laki i sigurni - bio je zveđa večeri. Je li pozajmio odelo? Ofarbao kosu? Nosi li steznik ili tako dobro uvlači stomak? Dok se to pitao, pokušavajući da i sam uvuče stomak, onaj drugi ga je primetio i krenuo ka njemu. „Sjajno što ste došli!”

Zatim ga je upoznao s gostima, predstavljajući ga kao saveznog ministra u penziji. Ako sam ja savezni ministar u penziji, pitao se, ko su onda navodni član skupštine crkvenog veća i ovi glumci i glumice? Ko su kolege iz trgovine nekretninama što se zbunjeno smeše i glasne žene iz visoke mode? Drugi igrač šahovskog kluba nije bio lažno predstavljen: penzionisani vozač kamiona je istim širokim kretnjama kojim je uvrtao volan na krivinama opisivao svoje uspehe na šahovskoj tabli. Prevare nije bilo ni sa sinom, mladim čovekom od oko trideset godina, tehničarem na televiziji, koji je svog oca i njegove goste posmatrao opušteno, ali zainteresovano i s divljenjem.

Onaj drugi je bio savršen domaćin. Nije mu promicalo ništa - prazna čaša ili tanjir, usamljen gost ili razgovor koji zapinje - pa bi požurivao kelnera, one koji stoje postrani uključivao u razgovor i nanovo grupisao goste dok se svi nisu našli u društvu u kome imaju o čemu da pričaju. Posle pola sata bašta je bila ispunjena žamorom.

Kad se smrklo, onaj drugi je pozvao goste da uđu. Stolovi su bili sastavljeni u jedan veliki sto. Onaj drugi je svakoga odveo do njegovog mesta. Na čelu stola, sa svoje desne strane, postavio je saveznog ministra u penziji, a s leve - člana skupštine crkvenog veća; do njih dvojice mesto su dobile dve žene iz visoke mode. Kad su svi seli, on je ostao da stoji. Gosti su se utišali.

„Pozvao sam vas jer sam želeo da zajedno s vama proslavim dolazak jedne stare prijateljice. Ona, međutim, neće doći. Umrkla je. Od večere dobrodošlice i radosnog ponovnog susreta ovaj naš skup pretvorio se u opraštaj od nje.

Ali to ne znači da ne smemo da budemo radosni. Ja lično sam radostan što ste došli, vi, moji prijatelji, moj sin i Lizin muž.» Spustio mu je ruku na rame. „Ne moram sam da se opraštam od Lize. Niti da se u tuzi opraštam od nje koja je bila vedra žena.”

Je li moja žena bila vedra žena? Ponovo je osetio talas ljubomore. Ne bi mu bilo pravo da je njegova žena s onim drugim bila vedra, a s njim nije, da je s onim drugim bila vedrija nego s njim. S njim - sećao se Lize koja je blistala, smejala se, bila srećna, njega zasmejala, pokušavala da ga zarazi svojom radošću zbog dece, muzike ili bašte. Bilo je i toga, ali ne mnogo. Vedra žena?

Onaj drugi je govorio o Lizinom sviranju, raznovrsno sti njenog repertoara i njenih interpretacija, unapredujući pri tom Lizu od druge violine za prvim pultom u

solistkinju. Onda je, međutim, ispričao kako ju je u Milanu slušao dok svira prvu varijaciju adada Hajdnovog gudačkog kvarteta opus 76, boj 3. Opisivao je, kao da još čuje, kako njena violina razigrano ali ipak odmereno obigrava oko mirnog talasanja s kojim melodija počinje. Kako jecajima prati melodiju koja tone da bi je onda obodрила da se ponovo uspne puna očekivanja. Tada melodija dobija novi zalet i, mada opet počinje mirnim talasanjem, postepeno se izazivački uzdiže, ponosno se zaustavlja na jednom akordu kao na nekakvoj terasi, sa koje se, puna vedrog dostojanstva, spušta širokim stepeništem kroz prekrasnu baštu da bi se najzad oprostila zahvalnim i ljubaznim naklonom. A Lizina violina opet obigrava oko talasanja, onda se više puta spušta duboko da bi se što silovitije uzdigla i istakla izazivanje tog hrljenja uvis pre no što će, uprkos lepršavosti varijacije, odati svu poštu ponosu s kojim melodija boravi na terasi akorda i dostojanstvu s kojim se spušta niz stepenište. No u ponavljanju se jednim odvažnim skokom vine do terase i pre no što melodija do nje dođe - kao da se pred nama rađa ta žudnja za uspinjanjem.

Onaj drugi je napravio pauzu. Da li je veče pre no što su se upoznali čuo Lizu kako svira taj komad? Na dužim turnejama orkestra uvek je nastupao i taj kvartet koji su, pored koncertnog majstora i Lize, činili čelo i viola. Da li se, dok je svirala, zaljubio u nju? Jer je, mada nežne građe, svirala s takvom snagom, jasnoćom i strašću da je poželeo da i on nešto od toga dobije? Jeste tako svirala. Na početku je i on to primećivao. Kasnije na to nije više obraćao pažnju. Kasnije je Liza postala njegova žena koja za prvim pultom svira drugu violinu i zbog toga često nije uveče kod kuće kad bi mu bila potrebna, a uz to i malo zarađuje.

Onaj drugi nije iz puke slatkorečivosti nazvao Lizu solistkinjom. Primetio je da je izvanredna violinistkinja. Da li je solistkinja, prva ili druga violina, više ili manje uspešna, više ili manje poznata - bilo mu je potpuno nevažno. Nije ulepšavao već je otkrivao lepotu tamo gde je drugi nisu videli ili priznavali, a onda je atributima kojima su oni izražavali svoje divljenje i on izražavao svoje. Pošto je za njih samo čuvena vilinistkinja izvanredna violinistkinja, i on je govorio o čuvenoj a ne o izvanrednoj. Na isti način je u sebi prepoznavao troubleshooter-a, igrača pola i vlasnika dobermana ovenčanog nagradama. Možda je stvarno i bio stvoren za to. Lepota koju je hvalio nije predstavljala samo istinu višeg reda već, u ovom slučaju, i nepobitnu: nije govorio o Lizi kao solistkinji, mada su pohvale na njen račun i slavljenje njene veštine gostima mogle tako da zvuče, nego je govorio o komadu u kome je druga violina, iznimno, izvodila onaj odlučujući, najupečatljiviji i najsajniji deo.

Istina je bila i da je Liza bila vedra. Nije Liza s onim drugim bila vedra, a s njim nije, niti s onim drugim bila vedrija nego s njim. Na različite načine vedro je davala, vedro uzimala i druge činila vedrim. Vedrina koju je njemu pružala nije bila manja, bila je upravo onakva kojoj je njegovo neveselo, zlovoljno srce moglo da se otvori. Ništa mu nije uskratila. Dala mu je sve ono što je on bio u stanju da primi.

Onaj drugi je završio s govorom i podigao čašu. Prvo je ustao sin, onda su ustali i ostali, pa su stojeći nazdravili Lizi. Potom je sin održao mali govor u očevu čast. Govorio je i član skupštine crkvenog veća; pričao je o svetoj Elizabeti Mađarskoj i svetoj Elizabeti Portugalskoj koje su pomirile dva muškarca, muža jedne i sina druge. Kako je pre toga pio brzo i mnogo, govorio je smušeno. Jedna glumica je započela govor o ženama i umetnosti, ali je posle nekoliko reči o muzici prešla na pozorište a onda na sebe. Drugi igrač šahovskog kluba se podigao, kucnuo viljuškom o čašu i otežalog jezika zamolio za pažnju. On nije čovek od velikih reči, kazao je, ali kad bude završio otvaranje pionom ispred kraljice, na čemu radi već godinama, nazvaće ga Lizino otvaranje.

Slavili su do duboko u noć. Kad se pozdravio sa svima, praznim ulicama uputio se ka stanici. Na peronu je sačekao prvi voz koji je vodio kući. Počelo je da sviće kad je voz izišao iz grada. Mislio je na sledeće jutro kod kuće. Probudiće se, videti sunce, čuti ptice, osetiti povetarac i opet se svega setiti, ali sad će sve biti u redu.

Bekstva od ljubavi
Prevela s nemačkog: Spomenka Krajčević
Plato, Beograd 2003. god.